

הרב משה לינק
ירושלים תובב"א

שו"ת אדמו"ר הזקן הרב בעל התניא והשו"ע עם ביאורים, פיענוחים והערות

סימן לו

חלק ראשון

נושא הדיון:

גט שאותיותיו דבוקות - במקום עיגון.

שאלה. הובא לכאן מחננו ק"ק דובראווני גט אשה ע"י שליח ממסטיסלאו, והגט הוא כלו קמשונים כסו פניו חרולים אותיותיו דבוקים - בשו"ע (סי' קכ"ה ס"ו) נפסק: נהגו להחמיר שיהיו האותיות מוקפות גויל¹.

ויש מהן שנשתנו צורתן - וזה עוד חמור יותר, דבכה"ג מדינא פסול שהרי אין צורת האות עליה².

ונראין הדברים שבעת שנמסר להשליח היה הגט כהוגן, ובהכשר יצא מאת הבד"צ דשם; אך מחמת שלא נזהרו לכורכו יפה נטשטש, ונתפשטו האותיות מכח לחות הדיו שקורין גיפלאסין עד שנראין דבוקין³.

1 והטעם מבואר שם בח"מ (ס"ק ו') משום שאין האות נקראת יפה כשהיא דבוקה בחברתה, ומקורו בבי" שם בשם ספר התרומה (סי' קי"ג) וסמ"ג (עשין ג, קבט סע"ג). והב"ש (ס"ק ז') כ' לחדש די"ל הטעם משום שעושין לכתחילה כעין ס"ת (משום שנקרא "ספר"), וכ"כ גם הב"ח.
2 וכמ"ש הח"מ סק"ו והב"ש סק"ז לענין אם אין התינוק יכול לקרותה מחמת הדיבוק, ומקורם מהמגיד משנה פ"ד ה"י. וכ"ש כשנשתנית צורתה בודאי (ראה ח"מ שם).
3 צריך ביאור מהי המעלה במה שמתחלה היה הגט כהוגן, מאחר שעתה אותיותיו דבוקות. ויש לבאר בב' אופנים:

הא' - דהנה בגט שאותיותיו דבוקות ומתקנים אותו ע"י גרירת הדבוק (כדלהלן בהמשך התשובה), כתב הרמ"א (בסעיף ו') שאפשר לתקן דוקא קודם שיחתמו העדים, והטעם (מבואר בח"מ שם סק"ט) דאם חתמו העדים על גט פסול מה מועיל התיקון מאחר שנחתם בפסול, ושוב כתב כן הרמ"א בסעיף ט"ז (וח"מ סק"ז).
וא"כ י"ל דכה"ג שבשעת חתימת הגט היו האותיות כהלכתן והחתימה היתה בכשרות, רק אח"כ נדבקו האותיות, שפיר דמי להפרידן אח"כ (ואין לומר דמאחר שאח"כ נדבקו האותיות א"כ אודא החתימה הראשונה ועכשיו בשעת הגרירה הוא שנכתב מחדש, ואין עליו חתימה; דא"כ הו"ל חק תוכות ועל כרחך שאנו מחשיבים שהכתיבה הראשונה עדיין קיימת אלא שצריך תיקון והסרת המונע, ועוד יתבאר להלן אי"ה).

עוד יש לבאר באופן ב' - דאם מתחלת היו האותיות מוקפות גויל יש להקל אם נתפשטו אח"כ. דהנה בסעיף ט"ז הביא הרמ"א: "נתפשטו האותיות מכח לחות הדיו שקורין גיפלאסין עד שנראין כדבוקין ומ"מ נראה שאין האותיות נוגעין - כשר". וכתב ע"ז הב"ש (סקב"ט): משמע אם האותיות נוגעים פסול אע"ג דנעשה אחר הכתיבה מחמת הלחות. ועיין בא"ח סי' ל"ב פסק שם אם אחר הכתיבה אירע שנפסק או שאינו מוקף גויל כשר (-כוונתו למש"ש סעיף טז נפסק אחת מהאותיות אם תינוק שאינו לא חכם ולא טפש יודע לקרותו כשר, הא דמכשרינן כשנפסק אות - דוקא כשנכתב בכשרות ואח"כ נפסק, אבל אם מתחלה כשנכתב היה שם נקב ונפסק בו פסול. ע"כ. הרי שפסול מוקף גויל הוא דוקא בעת הכתיבה). וצריך לומר, מה שכתוב שם כשר היינו אם אינו למטה מוקף גויל, אבל אם אינו

והוא במקום עגון, כי הבעל הוא מהנוסעים לאדעס ובקושי השיגו אצלו.

והיה אפשר למצוא צד היתר⁴, מחמת שהקלולים הם בטופס הגט, ולא גרע מחסר תיבה אחת, כמובא בשו"ע סי' קכ"ו סעיף מ"ט - ז"ל השו"ע שם: אם חיסר תיבה אחת מהטופס לא נפסל בכך, ע"כ. ואם כן בודאי ה"ה בנדבוקו אותיות בטופס שאינו נפסל בכך, ואף אם נשתנו צורתן⁵, דלא גרע מאילו היו חסרים לגמרי⁶.

ומה גם שאין חשש לתקן האותיות הצריכים תיקון, כאשר הובא בסי' קכ"ה סעיף ט"ז ובתשובת משאת בנימין סי' כ"ב⁷ וסי' נ"ב - לענין אותיות דבוקות⁸ כתב הרמ"א בסעיף טז⁹: לכתחלה אסור להפריד בסכין (-משום חשש חק תוכות) אלא יכתוב גט אחר,

מוקף גויל בין אות לאות גרע טפי, ופסול שם וכאן אפילו אם נעשה אחר הכתיבה. ועיין שם בב"י תירץ שני תירוצים (דעל הדין הנ"ל דמכשרינן בנפסק אם התינוק יודע לקרותו הקשה הבי"ה הלא כל שאינו מוקף גויל פסול. ותירץ: וי"ל דלא אתמר לפסול אלא היכא שנדבקה באות אחרת אבל היכא דאיפסיק בנוקבא לא. ועוד י"ל דכיון דכשנכתבה היתה כשרה שהיה גויל מקיפה מארבע רוחותיה אם ניקבה אח"כ כשרה כיון שתחלתה היה בכשרות). ולמ"ש פסק כחומרא של שני תירוצים (דדוקא אם אירע אחר הכתיבה כשרה, ואף גם זאת לא בדיבוק של אות לאות). ועיין בתשובות משאת בנימין סי' כ"ג כ"ד (שכתב להקל גם בגט כמו בס"ת, אם נפסק ע"י נקב וכה"ג אחר הכתיבה). גם י"ל בלא זה - גיפלאסן גרע טפי דהוי כאילו נעשה מיד כיון דאינו ראוי להיות מוקף גויל. עכ"ל. (ויש להעיר, דבשלמא בס"ת דבעי' מוקף גויל מצד "כתיבה תמה" שפיר י"ל שהכל תלוי בשעת הכתיבה. אבל בגט הרי מה שאנו מצריכים מוקף גויל הוא משום שאין האות נקראת יפה כשהיא דבוקה, כדלעיל הערה 1, ואין לחלק בזה כלל בין שעת כתיבה לאחר הכתיבה, ואולי הבי"ש בזה לשיטתו בסק"ז שגם בגט הטעם הוא משום דעברין דומיא דס"ת).

ועכ"פ העולה מדברי הב"ש דאין להקל בנדו"ד. א' - משום שהוא דיבוק בין אות לאות, ב' - משום שדיבוק שע"י לחות הדיו גרע טפי. ואולי מ"מ הוסיפו השואלים פרט זה לצירוף בעלמא (ולהעיר שבשו"ת משאת בנימין סי' נ"ב צירף את דברי הבי"ה הנ"ל שאם נעשה אח"כ כשר - גם לענין דיבוק שבין אות לאות, ע"ש).

4 הנה מלשון השו"ע (סעיף) משמע דמוקף גויל הוא חומרא שנהגו להחמיר לכתחלה, אבל ודאי במקום עיגון אין מדקדקים בזה (וכן מפורש יותר במקורו של השו"ע, והוא הטור והב"י, שאין פוסלים בזה במקום עיגון או שכבר ניתן). אך שאלת השואלים היא משום דנראה שהרמ"א מחמיר בזה יותר, שכתב בהגה בס"ו שם: וי"א דאין להפריד האותיות אם נוגעים (ומקורו בסדר גיטין, וכשיטת מהרי"ק שרש צ"ח לכתוב אחר) ובהמשך דברי הרמ"א משמע דאפילו במקום הדחק אין נותנים גט שאותיותיו דבוקות, וז"ל: ויש מקילין בשעת הדחק לתקן כו'. עכ"ל. הרי שלא התיר לתת הגט בלא תיקון.

5 אלא אי"כ משתנה הענין ע"י זה כמבואר ברמ"א שם. ובנדו"ד לא מיירי בכה"ג.

6 על דרך זה מצאנו בב"י (על מ"ש הטור גבי ה' דלמהך) שהביא מהר"ש בנו של הרשב"ץ לענין ה"א שהתינוק קורא אותה כחית: "בטופס הגט אינו נפסל בכך, שאפילו לא נכתבה אותה תיבה אין חוששין לה", וכ"כ שם עוד לענין שתי תיבות הנקראות כאחת. וכ"כ הבי"ה בסוף הסימן לענין רי"ש הנקראת כוא"ו. וברמ"א סי' קכ"ה סעיף טז "אם אינו נוגע מה שראוי ליגע כגון יו"ד שאחורי הצדי"ק כו' אם הוא בטופס הגט אפילו בלא עיגון יש להקל", וביאר הח"מ (סקכ"א) דלא גרע מחסרה כל האות דיש להכשיר בטופס. ע"כ.

והנה בשו"ע לא נתפרש לענין זה חילוק בין טופס לתורף, אבל עכצ"ל כן, דאין לחלק כלל בין כל הנך דינים דלעיל ובין נגיעה (וראה פתחי תשובה סק"ז, שתמה כן על תשו' מהר"ם מלובלין. וצ"ע במהר"ם פארווה שהוא מקור דברי רמ"א בסעיף ו', דמיירי לענין תיבת בארת שהיא מהטופס). ואף שאם יהא נקרא באופן שמקלקל את המשמעות הגט פסול, מ"מ לא משום זה פסלו כל נגיעה. וכמו בה"א וקו"ף הנוגעים בגג, ראה ב"ש סי' קכ"ו סק"מ.

7 צ"ע כוונתם. בסי' כ"ב אין מזה מאומה (והנדרן הוא על כפיה בגט). וגם בסימן כג - כד שמדבר בענין מוקף גויל אינם מדבר כלל אודות תיקון (הנדרן שם הוא לענין קרע, ולא לענין נדבוקו האותיות). וי"ל כוונתם למש"ש בסכ"ג "דמוקף גויל בגט לאו פסול הוא כמו שכתבו הפוסקים", והיינו דמה"ט הוא שאין חשש לתקן האותיות הצריכות תיקון (במקום עיגון) ול"ח לחק תוכות מאחר דכשר גם כשהוא דבוק. ועל דרך זה הוא כוונתם במה שציינו לסי' נ"ב וכמו שפירשנו בפנים.

8 שם מיירי גבי רגלי ה"א וקו"ף שנוגעין לגגן, דחמירי טפי מאותיות דבוקות זו לזו, כמבואר שם בח"מ סקכ"ב וב"ש סקכ"ד.

9 ראה הערה 20 והערה 27.

ודוקא שלא במקום עיגון אבל במקום הדחק שיש לחוש לעיגון יתקן. ע"כ¹⁰.
והטעם לקולא זו הוא משום שמדינא אין חשש פסול בגט שאותיותיו דבוקות¹¹, רק שאנו מחמירים בזה לחומרא בעלמא, ובמקום עיגון אין להחמיר¹².

וכן כתב בשו"ת משאת בנימין סי' נ"ב: המנהג הזה שכתב מהרמ"א (הרמ"א, שאסור להפריד באותיות אם נוגעין¹³) אין לו שום יסוד כלל, שהרי פשוט דבגיטין אין פסול מוקף גויל מעכב מן הדין, רק שחומרא בעלמא הוא. והרי חזינו דבתפילין דמדינא בעינן מוקף גויל ואפילו הכי יכול להפריד בסכין ק"ו הכא דלא מעכב כלל מדינא¹⁴. עכ"ל.

אעפ"כ לא מלא לבנו להתירו מחמת כמה ריעותות הנמצאים בתורף הגט, כאשר עיני מכ"ת תחזינה מישרים¹⁵, ואנחנו שולחים הגט עם ההרשאה.

ובצירוף לזה שלא נכתבה ההרשאה כהוגן, שחסר כמה וכמה תיבות, ואולי יש לחוש על מסדרי הגט כאשר הובא בשו"ע סי' קמ"א סעיף למ"ד בהג"ה - "שליח הולכה שמביא הרשאה וכתוב בה שהוא שליח קבלה. גם הגט עצמו פסול מאחר שמוכח שמסדרי הגט היו עמי הארץ ולא ידעו שאין הבעל עושה שליח קבלה יש לחוש לכמה מיני פסולין. וכן כיוצא בזה שניכר שאותן שסדרו הגט היו הדיוטות¹⁶.

לזאת אנחנו מחלים פני קדשו למחול לעיין היטב ולהשיבנו דעתו הנכונה בזה כדת מה לעשות, ולתשובתו הרמה אנחנו מצפים.

תשובה. ענוותם תרבני להיות נמנה לדבר מצוה רבה משום חשש עיגון¹⁷
כמבואר במכתבם, וטעמם ונמוקם עמם - בתשובתו מסכים רבינו למה שהיה נראה להם להתיר. ומשני הטעמים שהזכירו בדבריהם - א' שהקלוקלים הם בטופס הגט¹⁸, ב' שאין חשש לתקן האותיות הדבוקות. ויוסיף עתה לבסס היתר זה של תיקון האותיות הדבוקות.

דהנה שם בסעיף ו' כתב הרמ"א "ויש מקילין בשעת הדחק לתקן קודם שיחתמו העדים כשהבעל מצוה לתקן", הרי שגם בשעת הדחק ס"ל לרמ"א דאפשר לתקן דוקא (קודם שיחתמו

10 הרמ"א שם התיר במקום עיגון אפילו בלא לתקן (כמבואר בח"מ סקכ"ג ובב"ש סקכ"ד), אבל זהו דוקא אם ניתן כבר משא"כ כשעדיין לא ניתן ס"ל לרמ"א שיתקן ויתן.

11 מאחר שצורת האותיות ניכרת. ומוקף גויל הוא פסול רק בסת"ם ולא בכתיבת הגט, כמבואר זה באריכות בב"י סי' קכ"ה.

12 וצ"ע, דכל זה נכון בנוגע לאותיות שלא נשתנית צורתם. אבל האותיות שנשתנית צורתם הרי הגרירה בזה הוא חק תוכות, כמבואר באו"ח סי' ל"ב במג"א סקכ"ז (ושוע"ר שם סעיף כח). וכן מבואר מחלקת מחוקק על הרמ"א סעיף טז דמיקל לתקן במקום עיגון דוקא כאשר לא נשתנית צורת האות והתינוק קוראה כהלכתה (וכ"כ הח"מ סק"ט להדיא).

13 המשאת בנימין קאי על הרמ"א בסעיף ו', בנגיעת אותיות זו לזו.

14 המשאת בנימין שם סיים דמ"מ לדינא לא מלאו לבו להקל נגד הרמ"א. אבל במקום עיגון גם הרמ"א מקיל ובודאי יש להקל.

15 רבינו אינו מתייחס בתשובתו לטענה זו. וגם מה שמעיר - בחלקה השני של התשובה - על כתיבת שם מסטיסלאו, ה"ז רק בנוגע לתקן ענין זה על להבא.

16 רבינו אינו מתייחס בתשובתו לטענה זו. וראה בפתחי תשובה שם סקכ"ח בשם תשובות פנים מאירות דהיינו דוקא כשטענו בדבר שמפורסם לפסול משא"כ כשלא דקדקו בו.

17 ראה לשון רבינו בתחלת תשובה ל"ב.

18 ד"ז נזכר בהמשך דברי רבינו, וע"ש בהערה.

העדים¹⁹, ואף גם זאת-) כשהבעל מצוה לתקן. והטעם לזה הוא כמ"ש שם בב"י דכיון שע"י גרירה זו חשוב גט כשר לינתן לכתחלה צריך שלא יגררם אלא מי שצוה הבעל. וא"כ קשה בנדו"ד איך יכולים הב"ד (דק"ק דובראווני) לתקן האותיות הדבוקות והרי הבעל לא צוה להם²⁰.

ויבאר רבינו, דגם הרמ"א שהצריך שיתקן דוקא כשהבעל מצוה לתקן זהו "בשעת הדחק" גרידא, משא"כ "במקום עיגון" סובר גם הרמ"א שיתקן גם מי שלא צוה לו הבעל, ויתנוהו לה: ולע"ד אף גם רמ"א בהג"ה לא מיירי אלא כשיש שעת הדחק לכתוב גט אחר אם לא בהוצאה מרובה, כגון שהסופר והעדים נחוצים לדרכם ומהעיקוב יגיע להם הפסד מרובה, וכהאי גוונא, שאי אפשר לכתוב אחר אלא בדוחק והפסד מרובה אזי יש לתקן כו' - מה שכתב הרמ"א (הנ"ל סעיף ו') "ויש מקילין בשעת הדחק לתקן . . . כשהבעל מצוה לתקן" אין כוונתו במקום עיגון, שאם לא נכשיר את הגט ע"י תיקון תשאר עגונה. אלא הרמ"א מיירי שהיא "שעת הדחק" - שאם לא נכשיר את הגט יגיע איזה הפסד מרובה וכה"ג²¹.

שכן הוא משמעות הלשון, שעל ידי הדחק עכ"פ אפשר לכתוב גט אחר - משמעות לשון הרמ"א "בשעת הדחק" היא: שדחוק לנו הדבר לכתוב גט אחר וע"כ אנו רוצים להכשיר גט זה, ועז"כ הרמ"א דכשהבעל מצוה לתקן אפשר לתקן. אבל כל זה הוא כשאינו מקום עיגון, וע"י הדחק אפשר לכתוב גט אחר²².

אבל כשאי אפשר כלל לכתוב גט אחר - היינו מקום עיגון שהתיר רמ"א בהדיא בדרכי משה, יעו"ש - לענין עיקר הפסול של נגיעת האותיות הביא הב"י דעת כו"כ פוסקים שמכשירים בדיעבד גם אם האותיות נוגעות. והביא על זה הרמ"א בדרכי משה (סק"ג): "וכתב מהר"י מינץ בשם אור זרוע לפסול כשאינו מוקף גויל. ונראה לי דבמקום עיגון יש לסמוך אדברי המקילין, ואפשר דאף אור זרוע מודה בכך" עכ"ל הרמ"א²³.

19 הטעם לזה הבאנו לעיל בהערה 3.

והנה לפי מה שנתבאר שם בהערה הרי בנדו"ד אין חסרון במה שהגרירה היא אחר חתימת העדים, כיון שחתימת העדים היתה בהכשר קודם שנדבקו האותיות. ולכן נראה שעיקר הגדון כאן הוא בענין החסרון הב' - שלא יגרור אלא מי שצוה לו הבעל.

20 השואלים שכתבו להקל לתקן האותיות - כנראה לא חשו להחמיר כדברי רמ"א אלו דסעיף ו', מאחר שהח"מ (סק"ט) והב"ש (סק"ח) פסקו דלא כהרמ"א והקילו בשעת הדחק אפי' בלא ציווי הבעל. וזהו שמחדש כאן רבינו, דבאמת אפילו הרמ"א מודה בנדו"ד.

21 מדברי רבינו משמע שאי אפשר להקל ב"שעת הדחק" גרידא, אלא דוקא בשעת הדחק שהיא "הפסד מרובה". ומתאים עם מ"ש הלבוש "דחק גדול" - הועתק בהערה 21 ע"ש.

22 לכאורה יש להעיר ממ"ש בגמ' (י"ט). "כדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק" וכתב ע"ז הדרכי משה (סי' קכו אות ג) בשם הרד"ך "לא מיקרי שעת הדחק אלא במקום דאי אפשר בגט אחר" (וכן הוא פשוט דברי רש"י שם "שהלך זה לדרכו", ובמאירי מפורש "שהלך לו במקום רחוק שאי אפשר לנו להביאו וליתן לה גט אחר כשר"). ואפשר י"ל שהדיוק שמדייק רבינו הוא בלשון הפוסקים, שבפוסקים בכל מקום שא"א לכתוב גט אחר הנה הכינוי לזה הוא "מקום עיגון" וכאן נקטו לשון שונה "שעת הדחק" (וזהו שמסיים רבינו "אבל כשאי אפשר כלל לכתוב גט אחר היינו מקום עיגון"). ולשון גמרא לחד ולשון הפוסקים לחד.

או י"ל דמ"ש רבינו שכן הוא משמעות הלשון, אין כוונתו לדקדוק הלשון "שעת הדחק" - אלא לכללות דברי הרמ"א, שכתב "לתקן קודם שיחתמו העדים כשהבעל מצוה לתקן (-ופירושו: שהסופר שצוה לו הבעל נמצא לפנינו)". ומאחר שהסופר והעדים לפנינו איזו מניעה יש לכתוב גט אחר, וע"כ הפירוש הוא שנחוצים לדרכם ויגיע להם הפסד מרובה.

23 יש שפירשו כוונת רבינו לדרכי משה סק"ו שכתב (על דברי הפוסלים בנגיעה) שזהו "בדאי היכא דליכא

הרי שהרמ"א מתיר בהדיא במקום עיגון גם אם האותיות דבוקות, וא"כ מובן שאין שום חשש לתקן גם בלא ציווי הבעל, שהרי הגט כשר לגרש בו בלא"ה.

וכן פסק הלבוש - גם הלבוש פסק להלכה שבמקום עיגון איך להחמיר כלל ואפשר לתקן גם בלא ציווי הבעל. וז"ל: ואם יש בו אותיות דבוקות יכול לגרר הדיו שביניהם להבדילם. ומיהו נ"ל דהיינו דוקא קודם שיחתמוהו העדים, ודוקא הסופר עצמו שצוהו הבעל לכותבו הוא יגררנו ויתקננו ולא אחר, שכיון שע"י גרירה זו חשוב גט כשר לינתן לכתחלה יעשהו הסופר עצמו. בד"א במקום שיכולין לכתוב אחר ואין כאן חשש עיגון, אבל במקום שיש חשש עיגון כגון שבא מארץ רחוקה ואין שיירות מצויות להביא אחר אין לפוסלו בשביל כך, ויגררהו קודם הנתינה במקום שהובא לשם ויתנוהו לה, דהא אפילו בלא גרירה היה הגט כשר כמו שכתבנו למעלה שאינו צריך היקף גויל אלא שנהגו כך לפיכך הך גרירה אינו מעלה ולא מורדת, כך נ"ל. עכ"ל הלבוש²⁴.

ואתי שפיר דלא קשה מידי מה שהקשה הבית שמואל מסעיף טז בהג"ה - על דברי הרמ"א הנ"ל סעיף ו' כתב הב"ש להקשות, דכאן (בסעיף ו') משמע שצריך ג' תנאים כדי שיהא אפשר לתקן: א' שהוא עת הדחק, ב' כשהבעל מצוה, ג' קודם שיחתמו העדים. ולהלן בסעיף ט"ז כתב הרמ"א להכשיר בסתם במקום עיגון, ולא הזכיר תנאים בזה²⁵.

למיחש לעיגון אבל היכא דאיכא למיחש לעיגון אע"ג שעדיין לא ניתן חשוב כד"עבד". אבל צע"ג לפרש כן, שהרי דברי הרמ"א אלו הן הן דבריו בהג"ה בסעיף ט"ז וא"כ מה מביא רבינו מדרכי משה. ואם מסעיף ט"ז אין ראייה משום שי"ל שמכך על מ"ש בסעיף ו' להקל דוקא קודם חתימת העדים ובציווי הבעל - הרי גם בדרכי משה י"ל כן, שהרי גם בסק"ד הביא (מ"ש בהג"ה בסעיף ו') שיש לתקן קודם שיחתמו העדים ודוקא הסופר (שצוה לו הבעל) יתקן. ולכן נראה כמ"ש בפנים, דמדבריו בסק"ג מובן דס"ל דבמקום עיגון אפשר לתתו אפי' בלא שום תיקון, וא"כ פשוט שאין מקום להצריך (במקום עיגון) שהסופר דוקא יתקן וקודם חתימת העדים.

24 נראה דאין כוונת רבינו רק להביא דהלבוש ס"ל להקל במקום עיגון, דא"כ הו"ל להביא גם מדברי הח"מ וב"ש שפסקו כן (כנ"ל הערה 18). אלא הכוונה היא שהלבוש פסק כחילוק הנ"ל בין "שעת הדחק" למקום עיגון. דהנה בסיום דבריו (אחר כל האריכות להקל במקום עיגון כיון שמדינא כשר והך גרירה אינה מעלה ולא מורדת) מסיים הלבוש "מיהו יש מחמירין שלא להפריד נגיעת האותיות כלל אלא שאם נגעו כותבין אחר וכן נוהגים לכתחלה אם לא ע"י דחק גדול". והנה מ"ש "מיהו כו" בודאי אין כוונתו שיש מחמירין גם במקום עיגון, אלא כוונתו שיש מחמירין שלא במקום עיגון שלא להפריד כלל, גם לא באופן שהותר לעיל - קודם חתימת העדים ומפריד הסופר עצמו. וע"ז מסיים הלבוש שכן נוהגין אם לא ע"י דחק גדול.

מפורש יוצא מדברי הלבוש שג' חלוקות בדבר: במקום עיגון - מקילין בכל גווני, ולכתחלה - מחמירין בכל גווני, וע"י דחק גדול - נוהגין כמ"ש הלבוש בתחלת דבריו להקל קודם חתימת העדים ומפריד הסופר עצמו. והוא ממש כמ"ש רבינו.

25 הנה קושיית הב"ש יש לבאר על שלשה עניינים:

הא' - י"ל שקושיית הב"ש היא על מה שהתיר הרמ"א לתקן דוקא קודם שיחתמו העדים ולהלן סעיף ט"ז לא הזכיר תנאי זה ומשמע שאפשר לתקנו גם אחר חתימת העדים (ועל קושיא זו יש ליישב, שבהמשך דברי הרמ"א סעיף ט"ז נזכר תנאי זה, וא"כ י"ל דקאי גם אדלעיל מינה אמקום עיגון, וכ"כ בתשובות בי"ח החדשות סי צ"ד). אופן הב' י"ל - שקושייתו על מה שהצריך הרמ"א כאן ציווי הבעל, ולהלן סעיף ט"ז לא הזכיר כלל תנאי זה ומשמע שגם בלא ציווי הבעל אפשר לתקנו.

(והנה על קושיא זו יש לדון. ובהקדים, דהנה מ"ש רמ"א "כשהבעל מצוה לתקן" כבר כתבו כל האחרונים דהוא תמוה מאד, וא"צ ציווי מיוחד מהבעל לתקן, והעיקר הוא שהסופר שצוה לו הבעל לכתוב הוא יתקן, וא"כ יש מקום לומר דוהיה גם כוונת הרמ"א, ובזה א"ש דלק"מ לכאורה מסעיף ט"ז, שהרי שם מייירי בפשוטו באותו ב"ד שנכתב בו הגט ולא מייירי בגט הנשלח למקום אחר, והסופר לפנינו והוא המתקן).

ועוד י"ל באופן ג' - שקושיית הב"ש היא על מה שהתיר הרמ"א דוקא ע"י תיקון, ובסעיף ט"ז משמע שמכשיר אפי' בלא תיקון כלל. וכמו שהבאנו גם בהערה 8 (אבל זו אינה קושיא כ"כ, שהרי כבר הבאנו שם דוהו דוקא אם אי אפשר לתקן משא"כ באפשר לתקן אין נותנים בלא תיקון. וא"כ בכה"ג מייירי הרמ"א בסעיף ו', ואין זו קושיא מה

ועל פי הנ"ל מובן התירוץ בפשטות. כי בסעיף ו' מיירי בשעת הדחק אבל אינו מקום עיגון, ובזה אנו מכשירים דוקא כשיתקנו בציווי הבעל וקודם חתימת העדים. משא"כ בסעיף ט"ז שהוא מקום עיגון בזה מכשיר הרמ"א בכל גווני.

ועל זה סמך רמ"א ולא הוצרך להזכיר זה בסעיף ו' - מה שסתם הרמ"א בסעיף ו', להתיר דוקא כשהבעל מצוה וקודם שיחתמו העדים, ולא הזכיר שבמקום עיגון יש להקל יותר - משום שסמך על מ"ש בסעיף ט"ז שבמקום עיגון יש להקל ושם לא הזכיר שום תנאי בזה²⁶. ומה גם שכל הדיבוקים הם בטופס - בנדו"ד ודאי יש להקל בזה, שהרי כל דיבוקי האותיות הם בטופס וכמו שהזכירו בשאלתם, ובטופס הרי אפילו אם חסרה תיבה כשר, כ"ש כשהתיבה כתובה רק שאותיותיה דבוקות²⁷.

[ב] להלן יבאר רבינו, דמאחר שנתבאר שאין חשש (במקום עיגון) לתקן האותיות, והטעם לזה הוא משום שמדינא אפילו בלא התיקון הגט הוא כשר, ומעיקר הדין הנה הגרירה אינה מעלה ולא מורדת (ובפרט בטופס), הרי מטעם זה אפשר לתת את הגט גם בלא שיתקנוהו כלל. ואעפ"כ לכתחלה יש לתקנו ולא לתתו בלא תיקון:

אך אף על פי כן - כל מה דאפשר לתקן ע"י גרירה בין הדביקות נכון לתקן. ולא משום מראית העין לבד כמו שכתב הבית שמואל - בבית שמואל (סק"ח) מבואר שהטעם שיש לתקן בכה"ג (אף דכל ההיתר לתקן הוא משום שגם בלא תיקון כשר) - הוא מפני מראית העין, שהרואים יחשבו שנתגרשה בגט שאין כתוב כראוי. וז"ל הב"ש: אם רגלי

שלא נקט אופנים אחרים שבהם מותר גם בלא לתקן, ונקט אותם בסעיף טז. וכאופן זה נראה מפשטות לשון הב"ש, וכן נראה שלמד התורת גיטין (הובא בפתחי תשובה סק"י ע"ש).

והנה מהמשך דברי רבינו מובן שמדברי הרמ"א בסעיף ט"ז יש ללמוד ההיתר בנדון דידן (שהרי רבינו כותב דמ"ש הרמ"א בסעיף ו' זהו רק במקום הדחק, אבל במקום עיגון יש להקל יותר והרמ"א סמך שנלמד דין זה מסעיף ט"ז. וכל זה כותב רבינו לצורך ההיתר בנדו"ד, ולא לפלפולא בעלמא).

והנה אם היתה קושיית הב"ש רק על ענין הא' הנ"ל הרי נמצא שמסעיף ט"ז יש רק משמעות להתיר לתקן רק אחר חתימת העדים, והרי בנדו"ד יש ג"כ החסרון שהתיקון אינו בציווי הבעל (ויתרה מזו, לעיל בהערה 17 נת' שבנדו"ד אין חסרון במה שהתיקון הוא אחר חתימת העדים). וא"כ מדברי רבינו נמצא מבואר שקושיית הב"ש היא כאופן הב' הנ"ל (שזהו נדו"ד, שהתיקון הוא בלא ציווי הבעל), או כאופן הג' (דמאחר דהרמ"א מתיר שם אפילו בלא תיקון הרי פשוט שאפשר לתקנו בלא ציווי. אך זה ודאי אין לומר שרבינו רוצה ללמוד היתר בלא תיקון כלל, שהרי בהמשך התשובה מורה רבינו להדיא שיש לתקן).

26 מה שחלקם לשני סעיפים אינו קשה כלל, כי באמת המדובר אודות שני עניינים (כמו שהזכרנו לעיל הערה 7): בסעיף ו' מדובר אודות נגיעת אות באות, ובסעיף ט"ז מדובר אודות רגלי ה"א וק"ף שנוגעין בגג דחמיר טפי. ואם בזה הקיל הרמ"א במקום עיגון - כ"ש בנדון דסעיף ו'. וע"ז סמך הרמ"א ולא הזכיר בנדון דסעיף ו' מהו הדין במקום עיגון.

27 המדייק בדברי רבינו יראה ששינה מדברי השואלים. דהשואלים כתבו להתיר "מחמת שהקלקולים הם בטופס, ומה גם - שאין חשש לתקן האותיות", ורבינו ס"ל להיפך - שעיקר ההיתר הוא משום שאפשר לתקן, ומה גם - שכל הדיבוקים הם בטופס.

ונראה, דהשואלים כתבו בסגנון זה משום שסברו שהרמ"א בסעיף ו' אינו סובר שאפשר לתקן, ולכן עיקר מה שסמכו להקל הוא על מה שכל הדיבוקים הם בטופס, רק צירפו את דברי הרמ"א בסעיף ט"ז. אמנם רבינו ס"ל דעיקר הטעם כאן לדינא הוא משום דמעיקר הדין אינו פסול ואפשר לתקן, וגם הרמ"א בס"י מודה לזה, רק לרווחא דמילתא יש להוסיף מה שכל הדיבוקים הם בטופס.

(ויש לעיין בסברא זו שנגיעת אותיות לא גרע מחסרה אותה תיבה לגמרי ובטופס יש להכשיר; האם יש להקל בטופס אפילו בלא תיקון אף שלא במקום עיגון. שהרי לענין חסרה תיבה אחת אין מוזכר בשו"ע שמקילין דוקא במקום עיגון. ולענין אינו נוגע מה שצריך ליגע מפורש ברמ"א סעיף ט"ז שאם הוא בטופס אפילו בלא עיגון יש להקל, ופירש הח"מ משום דלא גרע מחסרה כל התיבה).

ה"א וקו"ף נוגעים בגט²⁸ כשר במקום עיגון . . ואז טוב לתקן כיון דכשר ע"פ הדין בלא תיקון יותר טוב לתקן מפני מראית העין. עכ"ל.

ומחדש רבינו דהטעם שיש לתקן אינו מפני מראית העין גרידא -

אלא כמ"ש בתשובת הרא"ש כלל מ"ה (סי' ט"ו²⁹) ורמזה בדרכי משה, לענין הארכת הוויין - דבמקום עיגון יאריכו הב"ד הוויין, כי מסתמא הבעל צוה לכתוב גט כתיקון חז"ל, ואם לא כתבו הסופר כראוי ניחא ליה לבעל שיתקנוהו ושליחותיה דבעל קעבדי וכו'. והובאה בטור סוף סי' קכ"ו - בתשובות הרא"ש שם דן בענין שליח הולכה שהביא גט ולא היו הוויין ארוכים כראוי³⁰, אם רשאים הב"ד להאריכן. וכתב הרא"ש, שאם אינו במקום עיגון אין ב"ד יכולים להאריכן, אבל אם יש בו תקנת עיגון כגון שהובא ממקום רחוק - יאריכו הוויין, כי מסתמא הבעל צוה לכתוב כתיקון חכמים, ואם לא כתב הסופר כראוי ניחא ליה לבעל שיתקנוהו, ושליחותיה דבעל קעבדי. ועל זה יש לסמוך בשעת הדחק, עכ"ד. ותשובה זו הובאה ג"כ להלכה בטור סוף סי' קכ"ו.

מבואר מדברי הרא"ש, דהגם שלכאורה אין שום כח בב"ד להאריך הוויין שהרי לא מינה אותם שלוחים לכתיבה, אעפ"כ ישנה סברא שהם נעשים שלוחים שלו משום דניחא ליה. וה"נ בעניינינו - יש מקום לומר שהב"ד נעשים שלוחים לתקן האותיות הדבוקות, וא"כ בודאי עדיף טפי שהב"ד יתקנוהו שע"ז הגט נכתב כהלכתו לכתחלה.

דהנה לולא חידושו של הרא"ש הרי באמת התיקון שלהם אינו מוסיף כלום, דמאחר שאינם שלוחים של הבעל הרי אינם יכולים להוסיף כלום ע"י הגרירה להיות ע"ז הגט כשר לכתחלה, וכמו שפסק הרמ"א בסעיף ו' דדוקא מי שצוה לו הבעל יגררנו. ומה שהיקל בסעיף ט"ז במקום עיגון לגרר גם מי שלא צוה לו הבעל - הוא רק משום שבלא"ה הגט כשר מדינא והתיקון אינו מעלה ולא מוסיף. אבל לפי מה שחידש הרא"ש הרי הב"ד נעשים שלוחים, ושפיר יכולים הם להוסיף בכשרות הגט ע"י הגרירה.

ודין זה רמזו הדרכי משה סי' קכ"ה סק"ד. שהב"י כתב שם שאי אפשר לגרור האותיות אלא הסופר שכתב הגט במצוות הבעל אבל אחר לא, וכתב ע"ז הד"מ: וכ"כ הריב"ש סי' נ"ו בהדיא דאין לתקן דבר בגט רק הסופר, אמנם בתשובות הרא"ש כלל מ"ה סי' ט"ו לא משמע הכי. עכ"ל הד"מ. הרי שהביא את סברת הרא"ש הנ"ל לענין גרירת אותיות הדבוקות.

ותמיהת הריב"ש הובאה בית יוסף שם - לק"מ בנידון דידן עכ"פ - הב"י (בסי' קכו) הביא שהריב"ש כתב על דברי תשובת הרא"ש הנ"ל: לתקן בית דין הוויין בשעת הדחק כסברת הרא"ש הוא רחוק בעיני, כי אם צריך תיקון איך יתקן [אחר] זולתי הסופר שהוא שליח הבעל. ע"כ. והיינו דהריב"ש סובר שבודאי אין הב"ד נעשים שלוחים של הבעל משום דניחא ליה. ויבאר רבינו, דבנדון דידן עכ"פ - שהנדון הוא על גרירת הדבוק (ולא על הארכת הוויין) - אין לפסול משום תמיהת הריב"ש³¹.

28 ארצ"ל בגג.

29 ברפוסים נמצא המוסגר שלא במקומו.

30 ראה שני פירושים לזה בב"י סוף סי' קכ"ו.

31 לכאורה היה אפשר לומר בפשטות, דגרירת האותיות אינה ככתיבה דניבעי ע"ז שליחות הבעל, שהרי האותיות נכתבו בשליחותו והגרירה היא מעשה שאינו בגוף האותיות כדי שע"ז יוכשרו האותיות, אבל רבינו ס"ל

לשיטת הרא"ש ותוס' ורמב"ן דס"ל דלא בעינן שליחות ממש לכתיבה, יעו"ש בסוף פ"ב דגיטין, רק משום דלא חשיב לשמה. ובגריירת הדביקות שבין האותיות לא שייך האי טעמא, שאחר שכל האות נכתבה כבר לשמו ולשמה, ואילו היתה מיתתקנה מאיליה כשר - דהנה, בדין זה שדוקא שליח הבעל הוא שיכול לכתוב את הגט - מצאנו שתי שיטות בראשונים. דיש ראשונים שכתבו שהביאור בזה הוא משום שנאמר "וכתב", וקאי על הבעל שהוא עצמו יכתוב, ומה שהסופר יכול לכתוב הוא רק מצד דין שליחות - דשלוחו של אדם כמותו. אמנם יש מהראשונים שכתבו ש"וכתב" לא קאי כלל אבעל אלא אסופר, ולא בעינן דין שליחות לכתיבה, ומה שדוקא שלוחו של הבעל יכול לכתוב³² הוא מצד דין "לשמה", שאינו נחשב שנכתב לשם האיש והאשה אלא א"כ צוהו הבעל לכתבו. וכשיטה זו ה' סוברים הרא"ש³³ והתוספות³⁴ והרמב"ן³⁵.

לחוש לסברת הבי"י (סי' קכה) שהבאנו לעיל בפנים דכיון שע"י גרירה זו חשוב גט כשר לינתן לכתחלה צריך שלא יגרם אלא מי שצוה הבעל (וע' בשו"ת צ"צ אהע"ז ח"ב סי' קס"ה אות ח' שהאריך בזה). אך עדיין יש לעיין למה נזקק רבינו כ"כ לתרץ תמיהה זו, הלא בב"י שם משמע להדיא דכל זה הוא רק לכתחלה. וז"ל: ותמיהא לי על תשובת הרא"ש שכתב דביקת האותיות פוסלים בארצנו, ולא אשכח לה שריותא אלא היכא דאי אפשר להביא אחר. ואפילו אפשר להביא אחר - יגרור הדבוקות. ושם סובר הרא"ש דנהי דבגריירת הדבוקות לא מיפסל משום חק תוכות מכל מקום צריך שיגרם הסופר שכתב הגט במצות הבעל, אבל אחר לכתחלה לא, אלא היכא דלא אפשר. ואע"ג דלענין תפילין שרי לגרור הדביקות אלמא לא חשיב כתב דא"כ הו"ל כתבם למפרע ופוסלים, האי טעמא סגי לאכשורי בדיעבד או היכא דלא אפשר, אבל היכא דאפשר לכתחלה צריך שלא יגרם אלא מי שצוה הבעל לכתבו כיון שע"י גרירה זו חשוב גט כשר לינתן לכתחלה, כנ"ל. עכ"ל. מבואר מדברי הבי"י שרק לכתחלה סובר הרא"ש שלא לגרר ע"י אחר, וכ"כ הבי"ח שם.

ונראה דרבינו ס"ל להחמיר בזה יותר מהבי"י, דלעולם גרירה חשיבא ככתיבה ובעינן ע"ז שליחות, ולכן הוצרך לטעם שמבאר בסמוך דאפילו אם חשיבא ככתיבה מ"מ א"צ כאן שליחות. והמקור לחומרא זו י"ל שהיא מהדרכי משה, שעל דברי הבי"י הנ"ל כתב הדרכי משה "וכן כתב הריב"ש סימן נ"ו בהדיא דאין לתקן דבר בגט רק הסופר, אמנם בתשובת הרא"ש כלל מ"ה סי' ט"ו לא משמע הכי". והנה, דברי הריב"ש הרי הם לענין הארכת הוויין, וא"כ מה מביא הרמ"א מדברי הריב"ש על הנדון שדן הבי"י לענין גרירת הדבוק. וע"כ דלא ס"ל כהבי"י דגרירה אינה ככתיבה, ולעולם בעינן בזה שליחות כמו בהארכת הוויין ממש, ומה שאנו מקילין בזה במקום עיגון הוא רק מצד סברת הרא"ש דמסתמא ניחא ליה כו'. ולכן הוצרך רבינו לכתוב תירוץ על תמיהת הריב"ש גם לענין נדו"ד דגריירת הדבוק.

וכן יש לדייק מהבי"ש שהובא בפנים, דמשמע מדבריו דלולא מראית עין אין כל סיבה לתקן הדבוק וא"י מוסף כלל בכשרות הגט (דלא כח"מ שכתב דלרווחא דמילתא יגררו, דלכאורה כוונתו דאף שגם בלא"ה כשר מ"מ ע"י הגרירה יהיה כשר טפיל), וע"כ דס"ל להבי"ש להחמיר יותר מהבי"י, דגרירה חשיבא ככתיבה.

32 כמ"ש בגיטין ע"א: - עב. "עד שיאמר לסופר כתוב כו". ע"ש.

33 ז"ל בפרק ב' סי' כה: הכל כשרין לכתוב את הגט אפי' חרש שוטה וקטן. גמ' - והא לאו בני דעה נינהו, פי' ולא ידעי לכתוב לשמה. אבל אין לפרש משום שלא בני שליחות נינהו ובעי' שליחות לכתיבת הגט דא"כ מאי משני כשגדול עומד על גביו דלענין שליחות מה מועיל כשגדול ע"ג. וא"ת והא מוכח לקמן דבעי' שליחות לכתיבה דאמרי' צריך שיאמר לסופר כתוב כו' וי"ל דכולה מילתא לא הוי אלא משום לשמה. דלא חשיב לשמה בשלא צוה הבעל משום דסתם אשה לאו לגירושין עומדת. והיינו טעמא דלא בעינן שליחות משום דוכתב לאו אבעל קאי אלא אסופר. עכ"ל הרא"ש (וע"ש באורך).

וצ"ע, דבהמשך דבריו הביא הרא"ש "אבל ר"י פירש פירוש אחר... דבעינן שליחות לכתיבה". וא"כ מנין ששיטת הרא"ש היא שא"צ שליחות, הלא אדרבה מסקנת דבריו נראה שהיא כפירוש זה.

אבל באמת מסיום דברי הרא"ש מוכח כן, שהביא אה"כ את פסק הר"ף (וכך סובר גם הרא"ש עצמו להלכה כדמשמע בדבריו שם, וכמ"ש בטור סי' קכ"ד) דחש"ו כשרים כשגדול עומד על גביהן, ואם היה הרא"ש סובר שצריך שליחות - הרי אין שום מעלה כשגדול ע"ג כמ"ש הרא"ש עצמו לעיל מינה. וע"כ דהרא"ש ס"ל להלכה דלא בעינן שליחות. וכן מפורש בב"י בסי' קכג.

34 הכוונה לתוס' בדף כב: ד"ה והא, וז"ל: והא לאו בני דעה נינהו... וא"ת ואכתי הא לאו בני שליחות נינהו ומאי מהני גדול עומד על גביו, וי"ל דלא בעינן שליחות בכתיבה דוכתב לאו אבעל קאי אלא אסופר. והא דאמרי'

והנה לשיטה זו³⁶, גרירת הדבוק שבין האותיות בודאי אין צריך שיהיה על ידי שלוחו של הבעל. שהרי האותיות עצמן כבר נכתבו לשמה, ומה שצריך עתה הוא רק להסיר את הדבוק שבין האותיות, ובזה ודאי א"צ לשמה ואפילו אם היה יורד הדבוק מעצמו היה ג"כ כשר³⁷.

לקמן צריך שיאמר לסופר כתוב כו' לאו משום שליחות אלא משום דכשלא צוה הבעל לא חשיב לשמה. עכ"ל. והנה בהמשך דברי התוס' כתבו עוד שני פירושים. ובפירוש האחרון ג"כ מוכח דס"ל דלא בעינן שליחות, ובפירוש האמצעי ספוקי מספקא להו (ע' בזה בסי' ל"ג ובמ"ש שם באריכות, ושם נתבאר דס"ל לרבינו שהפירוש האחרון הוא

מסקנת התוספות. וכ"כ הרכי משה ר"ס קכ"ג דהתוספות העלו דא"צ שליחות בכתיבה, וכ"כ הב"ש שם סק"ה).
 35 הכוונה לרמב"ן סוף פ"ב וריש פ"ג. וז"ל (בדף כג.) "והוא שיהי' גדול עומד על גביו כו' ומיהו קשיא היאך הם יכולין לכתוב הא לאו בני שליחות נינהו, ומנא לן דבעי' שליחות דאמרי' בריש פרק כל הגט ואי כתב רחמנא וכתב הויא למעוטי האי דלאו איהו קא כתב ליה, אלמא איהו צריך למיכתביה או שלוחו שהוא כמותו. ואמרינן נמי לקמן בפרק האומר כו' מילי נינהו ומילי לא מימסרן לשליח גבי כתיבת הגט. ואיכא למימר כולוהו לאו דווקא משום שליחות אלא משום שאינו לשמה עד שיאמר הוא להם כתובו שאני רוצה לגרשה, אבל אם כתבו בעצמן אין זו כתיבה לשם גירושין כלל שהרי אינן יודעין אם יגרש לה". (ובדף כד:) "וכבר פירשתי שמפני טעם זה אמרו שצריך לומר לסופר כתוב כו' שאע"פ שהם כותבין לשם אשה - כ"ז שלא אמר להם בעל לאו כריתות לשמה הוא. והא דאמרי' בגמרא ולא איהו קא כתב ליה - ה"נ קאמר כיון דלאו איהו קא כתב ליה לאו ספר כריתות הוא לגבי ידיה, ולא משום דבעינן וכתב ממש. אי נמי, אי כתב רחמנא וכתב בלחוד הויא לאו משום לשמה אלא בעינן כתיבת בעל או שלוחו, אבל השתא דכתב "לה" גלי על "וכתב" שלא משום כתיבתו קפיד אלא משום שאינו כרות לשמה, אא"כ שכתבו בעל או אחר ברשותו אע"פ שאינו שליח ממש". עכ"ל הרמב"ן (וכ"כ עוד בכמה מקומות).

ועיין בסוף תשובה ל"ג ביאור לשון הרמב"ן בפ"י, שמכח לשון זה סבר הבי"ש שלהרמב"ן בעינן שליחות לכתיבה.
 36 להלכה אינו ברור איך הוכרע. דמצד א' אי' בשו"ע סי' קכ סעיף א' "הגט צריך שיכתבנו הבעל או שלוחו". ומפשטות הלשון משמע שהוא דין שליחות ממש, ושם בב"י כתב "צריך שיכתבנו הבעל כפשוט לשון הכתוב וכתב לה, או שלוחו יכתבנו דשלוחו של אדם כמותו", דכ"ז הוא כהשיטה דבעי' שליחות ממש. אך בשו"ע סי' קכ"ג ס"ד פסק להכשיר כשכתבו חש"י הטופס וגדול ע"ג, דמזה נראה שא"צ שליחות, דאי בעינן שליחות מה מועיל גדול ע"ג, סוף סוף לאו בני שליחות נינהו וכמ"ש הרא"ש, וכן הוא בטור דלהר"י דבעי' שליחות פסול בזה. וכן הקשה הב"ש סי' ק"ב סק"א.

37 מבואר מדברי רבינו, דלפי השיטות המצריכות שליחות ממש - גם להסרת הדבוק בעינן שליחות, דמאחר שע"י פעולה זו נעשה יתרון הכשר בכתב הגט - שכשר לגרש בו לכתחלה - לכן צריכה פעולה זו להיות ג"כ בשליחות הבעל (וכמ"ש הבי"י סי' קכ"ה: צריך שלא יגררם אלא מי שצוה הבעל לכתבו כיון שעל ידי גרירה זו חשוב גט כשר לינתן לכתחלה. עכ"ל). וא"כ צריך ביאור, לענין לשמה נמי נימא הכי, דמאחר שע"י הגרירה נעשה יתרון הכשר בכתב הגט - צריכה פעולה זו להעשות לשמה, וכמו כתיבת הגט עצמו. ולשמה היינו דוקא ע"י מי שאמר לו הבעל. ואפשר שהביאור בזה, משום דלהשיטה דבעינן שליחות ממש הרי זה דין במעשה הכתיבה, דבעי' "וכתב", שיהיה מעשה הכתיבה של הבעל או של שלוחו שהוא כמותו. וא"כ כל מעשה ופעולה השייכת לכתיבה - צריכה שתעשה ע"י הבעל. משא"כ לשמה הוא ענין השייך לתוצאה, שהגט יהא כתוב לשמו. ולכן, מאחר שכבר נכתב הגט מתחלה לשמה, א"כ אף שעכשיו נעשה בו מעשה שע"י הוא כשר לגרש בו לכתחלה - אין להצריך שיהא מעשה זה נעשה לשמה, דמאחר שאותיות הגט כבר כתובות הן לשמה א"כ כל תוספת הכשר שחלה בהן חלה ממילא לשמה, שהגט שהיה כתוב מכבר לשמה הוכשר יותר ואפשר לגרש בו גם לכתחלה.

עוד צ"ע, מה ענין זה לדברי הרא"ש. הרי הרא"ש כתב בתשובה דניחא ליה לבעל שיתקנהו ושליחותיה דבעל קעבדי, ולפי מה שכתב רבינו עתה הסברא בזה היא אחרת לגמרי, שלגירית הדבוק א"צ שליחות כלל לפי שיטות אלו, ומזהו זה שכתב הרא"ש דשליחותיה קעבדי.

ובדוחק גדול י"ל שכוונת רבינו כאן לשני דברים. להרא"ש - הרי הם נעשים שלוחיו, ואפי' להריב"ש דפליג ע"ז וס"ל דאין נעשים שלוחיו - י"ל שבנדו"ד א"צ שליחות. אך ממרוצת ל' רבינו לא משמע כן כלל. ואפשר י"ל הכוונה, דגם הרא"ש לא נתכוין שנעשים שלוחיו ממש, וכוונת הרא"ש לענין אחר לגמרי, והוא ע"ד המובא בפתחי תשובה סי' קל"ג סק"ג דאפי' בדבר שאינו פסול מדינא יש לחוש לשינוי דעת הבעל שאינו רוצה שיכתבו גט כזה. ועם היות דבדאי גם אם לא תקנהו כשר, וכמשנת"ל, והיינו דאין זו סברא לפסול בדיעבד מ"מ לכתחלה יש לתקנו מה"ט (ודיקא נמי, דבטור כשהעתיק דברי תשובת הרא"ש אלו כתב "כי מסתמא הבעל צוה לכתוב כתיקון חכמים ואם לא כתב הסופר כראוי ניחא ליה לבעל שיתקנהו, והשמיט הטור התיבות "ושליחותיה דבעל קעבדי").

אך כל זה הוא לתרץ תמיהת הריב"ש כפי שהוא בנוגע לנדון דידן, שהמדובר הוא אודות גרירת דיבוק האותיות. אבל בנדון שדן בו הרא"ש, שהמדובר אודות הארכת הווין, הנה תמיהת הריב"ש במקומה עומדת, שהרי הב"ד מוסיפים בכתבת הגט, ותוספת זו שמוסיפים לכתוב צריכה להיות בשליחות הבעל (משום לשמה עכ"פ).

ומעתה יבאר רבינו דאפשר יש ליישב כנ"ל גם בנוגע להארכת הווין:

ואפשר דגם בהארכת הווין יש לומר כן, שדינים כטופס דלא בעי לשמה מדינא - מאחר וכל מה שאנו מצריכים שיכתוב הסופר בשליחות הבעל הוא משום לשמה (לפי השיטות הנ"ל), הנה הארכת הווין אינה צריכה להיות לשמה וע"כ א"צ להיות בשליחות הבעל. כי תוספת כתיבה זו להאריך את הווין - מאחר שאינה מעכבת - דינה כטופס³⁸, ובטופס אין צריך לשמה מעיקר הדין³⁹. ולכן במקום עיגון כתב הרא"ש שהב"ד יאריכו את הווין אע"פ שלא צוה להם הבעל⁴⁰.

אלא שעל זה הקשה הריב"ש אה"נ דיש לתקנו מתאים לרצון הבעל, אבל הרי התיקון שלנו לא יוסיף כלום כיון שאין אנו שלוחים של הבעל, והגט נשאר גט שאינו מתוקן. ועל קושיא זו מיישב רבינו - בנוגע להסרת הדיבוק עכ"פ - דבזה א"צ שליחות ושפיר מוסיף התיקון. (ולמעשה, דבנוגע להסרת הדיבוק א"א לומר ממש כסברא הנ"ל שרצון הבעל היתה שיכתבו כהלכתו, שהרי הגט נכתב כהלכה בלא שום פקפוק, רק שאח"כ נדבקו אותיותיו. אך י"ל סברא זו בנוגע לשליחות הנתינה, שדעתו של הבעל ששליח הנתינה יתן גט מתוקן וכשר לכתחלה).

עוד יש להעיר, דסברא זו שכתב רבינו - דוקא במקום עיגון הוא שאנו סומכים עליה. שהרי שלא במקום עיגון מפורש ברמ"א סעי' ו' שלא יפריד האותיות אלא מי שצוה לו הסופר. והטעם מבואר בב"י "דצריך שלא יגררם אלא מי שצוה הבעל לכתבו כיון שעל ידי גרירה זו חשוב גט כשר לינתן לכתחלה".

38 פשוט שאין הכוונה לווי"ן שבטופס דוקא. חדא - דלא נזכר כלל בתשובת הרא"ש דמיירי בווי"ן שבטופס, ועוד דלשון רבינו הוא "דינא כטופס" אלא בודאי הכוונה דמאחר שאינם פסולים מדינא (שהרי הרא"ש הכשירו אם ניתן הגט, וע"ש בב"י שני ביאורים) - אין דינם כחורף.

39 מ"ש רבינו דא"צ לשמה מדינא לכאורה כוונתו דמדא"ו א"צ לשמה רק בחורף. אבל זה צ"ע - חדא דלשון "מדינא" אין מתאים על זה שהרי גם גזירה דרבנן היא "מדינא" (וראה דברי הבי"ב בסי' קכ"ב, שאין שייך הלשון "חומרא" על דינים דרבנן, כ"א הלשון "תורה"). ועוד, דאין מסתבר כ"כ שיש לב"ד להאריך הווין משום דמדאורייתא יכולים לעשות כן, שהרי רבנן גורו שלא יעשו כן. ועוד, דמלשון רבינו ברור שתירוץ זה הוא רק להשיטות דבעי' ציווי הבעל רק משום לשמה (והרא"ש בתשובה שכתב להאריך הווין לשיטתו בפסקיו דא"צ שליחות ממש), והרי ודאי גם להשיטות דבעי' שליחות ממש הנה בהטופס הוא מדרבנן.

וע"כ נראה כוונת רבינו, דהרא"ש בתשובה לשיטתו בענין הכותב טופסי גיטין (הובאה בטור סי' קלא) שלכתחלה אין לכתוב טופס שלא לשמה אבל בדיעבד שכתבו כבר כשר לגרש בו, וטוב להחמיר ולגרשה בגט אחר אם הבעל לפנינו. נמצא דלשיטתו רבנן לא פסלו טופס שלא לשמה, רק החמירו לכתחלה.

וכל זה הוא להשיטות דבעי' ציווי הבעל רק משום לשמה, אבל להשיטות דבעי' שליחות ממש בודאי פסלו טופסי גיטין שנכתבו שלא לשמה, וכמ"ש הב"ש סי' קל"א סק"א (והוכיח כן מסי' קכ"ג, שכתבו שם הטוש"ע דלהרי"ב דבעינן שליחות פסולים חש"ו לכתוב טופס. ואכמ"ל).

40 ויש לעיין למה כתב רבינו על תירוץ זה "ואפשר", הלא מאחר דטופס א"צ לשמה מדינא (בפרט ע"פ מה שביארנו בהערה 36) א"כ לשיטות אלו דבעי' שיכתוב בציווי הבעל רק משום לשמה (וכך ס"ל גם להרא"ש) אין שום צורך מדינא שיכתבו הטופס דוקא בשליחותו ובציוויו, ומהו הספק בזה. ואפשר שספיקו של רבינו הוא בנקודה זו אם להארכת הווין של התורף יש דין טופס. ועצ"ע.

עוד יש לדקדק, למה לא כתב רבינו הסבר זה גם בנוגע לדיבוק האותיות, דמאחר שכל הדיבוקים הם בטופס א"כ אף שהגרירה תחשב ככתיבה מ"מ אין להצריך בזה שליחות מהבעל (לשיטות אלו) כיון דכתיבת הטופס אינה צריכה להיות לשמה מעיקר הדין. אך זה יש ליישב בפשטות, דתירוץ זה א"ש רק ליישב את דברי הרא"ש, דס"ל דטופס לא בעי' לשמה מדינא. אבל הטור סי' קל"א מביא שיטות הרמב"ן והרמ"ה דפסול לגרש בו (ובשו"ע לא הכריע בזה, ע"ש בב"ש סק"א). ולכן עיקר התירוץ לדין על תמיהת הריב"ש הוא כנ"ל, דבגרירת הדיבוק לא בעינן לשמה מאחר שהאות נכתבה לשמה כו'.